NEDERLANDSCHE STEMMEN

OVER

GODSDIENST, STAAT-, GESCHIED- EN LETTERKUNDE.

Gelijk er geschreven is: Ik hebbe geloofd, daarom heb ik gesproken, zoo gelooven wij ook, daarom spreken wij ook.
2 Cor. IV: 13.

PINKSTERGEDACHTEN.

Het Pinksterfeest nadert. Het is het feest der verheerlijking van den Heiligen Geest. Van zelve leidt ons deze gedachte tot de verborgenheid van den driemaal heiligen, den drieëenigen Naam, in welken wij gedoopt werden; het fundament van geheel de geopenbaarde waarheid, zonder welks belijdenis en erkenning geen Christenkerk bestaan- of denkbaar is. Te vergeefsch verschuilt zich ook hier het ongeloof der eeuw achter eene schijnbare, haar anders zoo vreemde betuiging van onbevoegdheid, en vrees om zich in deze diepten te begeven. Als of niet juist daartoe de Allerhoogste zich door Zijn woord bekend gemaakt heeft, op dat wij, de ondoorgrondelijkheden eerbiedigende, met het geopenbaarde ons des te meer zouden bezig houden en werkzaam zijn, tot behoud onzer zielen en tot verheerlijking van zijnen aanbiddelijken Naam. Wij mogen, wij moeten in onze geloofsbeschouwingen, zoo ver en niet verder, maar ook niet minder ver gaan, dan dat Woord ons leert en wijst. *De verborgene dingen*, zegt een Propheet, *zijn voor den Heere onzen God, maar de geopenbaarde zijn voor ons en voor onze kinderen.* Tot deze geopenbaarde dingen behoort ook, en wel allereerst, het wezenlijk bestaan van een eenig God als Vader, Zoon, en Heilige Geest. Wat de Schrift daarvan op velerlei plaatsen en wijzen te kennen geeft, is een pand aan de kerk van Christus toebetrouwd, niet om ontoeganklijk, onaangeroerd, en buiten gebruik te blijven, maar om openbaar geleerd, gepredikt, en in toepassing gebracht te worden. Is deze ontzachelijke waarheid omhuld als in heilige donkerheid en verborgenheid; datzelve is het kenmerk van alle Goddelijke waarheid, ja de eigenschap van Gods eigen Wezen bovenal: *Hij woont in donkerheid* (1); *Hij is een verborgen God* (2)! maar van uit die *verborgenheid* maakt Hij zich toch bekend zoo als Hij is, en van uit het midden dier *donkerheid* straalt de eeuwige waarheid, die geene donkerheid maar licht is, en die nimmer te onbelemmerd, te onderscheiden, te duidelijk, aan ons geloof, aan onze geloofsbeschouwing, aan onze geloofsbetrachting kan worden voorgesteld.

Laat dan ook aan deze plaats, en bij de aanbreking van het blijde feest, onze overdenking heden zijn van de leer en belijdenis der Gemeente van den levenden en waarachtigen God, aangaande Zijne heilige Drieëenheid. Wij weten het, hoe droevig het met die belijdenis in onze diep vervallenen godsdienstigen toestand hier te lande gesteld is, dat die uitdrukking bij velen (zelfs bij zommigen die anders de waarheid daarmede bedoeld, toegedaan zijn) in onbruik geraakt is, en verwerpelijk geacht wordt. Wat ons betreft, het is zekerlijk ons om de zaak te doen, en niet om het woord; doch met het woord is maar al te zeer ook de zaak verworpen, verloochend, veronachtzaamd geworden. En wat het kerkelijke woord van Drieëenheid aangaat, wat is dat anders dan eene korte zamenvatting van de hoofdleer der Heilige Schrift aangaande het ééne, eenvoudige, en ondeelbare Goddelijk Wezen, en de drieheid van Vader, Zoon, en Heilige Geest *in* dat Wezen gelijkelijk waarachtig en onderscheiden? Het is niet meer en niet minder op het onfeilbaar Bijbelwoord gegrond, en als zoodanig in de belijdenis der kerken onwraakbaar, als b. v. het woord *Voorzienigheid*, waarin toch wel niemand dergenen, die zeggen dat zij zich alleen aan den Bijbel houden, zwarigheid vindt. De Schrift namelijk, die geen ding in het afgetrokkene beschouwt, maar alles in een onoplosbaar onderling verband uit het leven en in het

(1) 1 Kon. VIII. v. 12. (2) Jes. XLV. v. 15.

leven voortbrengt, *leert* niet blootelijk, maar *toont* ons eenen God, die door alles wat Hij werkt of toelaat, zich als een alles voorziende en alles regeerende Eeuwige Wijsheid en Majesteit openbaart; en het woord *Voorzienigheid*, schoon met zoo vele letters in de H. Schrift niet gespeld, drukt niet anders dan dat begrip uit, en is, als zoodanig, wettig in de kerk. Insgelijks en op denzelfden grond dan ook dat van *Drieëenheid*, zoo dra wij bekennen dat *de Vader God is*, *de Zoon God is*, *de Heilige Geest God is*, en evenwel geene drie Goden, neen maar een eenig God het voorwerp blijft van ons geloof, aanbidding en belijdenis; met andere woorden, dat deze *drie één zijn*. Alleenlijk, gelijk nimmer genoeg herinnerd kan worden, de Godgeleerdheid gebruikt kortheidshalve en als het ware ten wapenspreuk tegen over de dwalingen, het *kunstwoord*; de Bijbel zelve behoeft dat niet, maar stelt dezelfde waarheid door het verband van woorden en zaken, door hare uitvoerige betooning in geest en kracht, zeker zoo veel te zalvender en nadrukkelijker, den geloovige voor oogen. Nogmaals: de kerk belijdt en leert, het woord Gods toont en heeft de waarheid (1). Doch genoeg over de uitdrukking; spreken wij thands meer bepaaldelijk van de uitgedrukte waarheid zelve.

God is één! maar zoude met die eenheid, (altijd en in allen gevalle reeds in zich zelve voor ons menschen onbegrijpelijk,) strijdig zijn eene meerderheid, eene drieheid in de wijze waarop die God, niet slechts zich openbaart, waar ook van eeuwigheid tot in eeuwigheid bestaat? Zelfs het menschelijk verstand kan het zich eenigermate en tot zekere hoogte voorstellen, dat er in de diepte der Goddelijke ondoorgrondelijkheden eene verborgenheid bestaan kan en moet, die ons God doet kennen als van alle eeuwigheid, en voor dat nog eenig schepsel daarstond, *één* en toch niet *eenzaam*, (*het Woord was bij God*, *en het Woord was God!*) *één*, zeggen wij, in de onmededeelbaarheid van Zijn wezen aan iets of iemand *buiten* zich, en tevens, op eene *drievuldige* wijze bestaande, door eene Goddelijke levenswerkzaamheid en mededeeling van zich zelven, *in* zich. Van eeuwigheid was God *liefde*. Van eeuwigheid, voor dat er een schepsel bestond, en onafhankelijk van het bestaan eens schepsels, had en heeft Hij lief. — Wien? — Zich zelven! *de Vader heeft den Zoon lief*, de Zoon is *met den Vader één*, en dat wel, door en met den *Geest*, die van beide *uitgaat*, en die daardoor zelve eene derde zelfstandigheid of Persoon (2) in en binnen het Goddelijk wezen daarstelt.

Doch wat hiervan ook zelfs de wèl geoefende Rede moge gissen, inzien, of toestemmen, het is niet op haar onvolkomen en duister getuigenis, dat ons geloof zoude

(1) Men vergelijke in ons Eerste Deel Nr. 25, het Opstel *over het woord Gods en de geloofsbelijdenis der kerk.*

(2) Men heeft veel over het al of niet bijbelsche van deze woorden getwist. Door het woord *Persoon* verstaan wij met eene eenvoudige en voor ieder bevattelijke omschrijving, al wat in eigenlijken, niet figuurlijken maar historischen zin van *zich zelven* kan spreken en zeggen: IK. Dit nu kan en doet de Vader, als *een ander* dan de Zoon, en even onwedersprekelijk de Heilige Geest als *een ander* dan de Vader en de Zoon (Hand. XIII. v. 2. Joh. XIV. v. 16). Zoo zijn dan de Vader, de Zoon, en de Heilige Geest onderscheidene *personen.*

kunnen of mogen gegrond zijn. Wij geven de gedachten, het verstand, en vooral het hart gevangen aan het gezag van God, de uitspraak van Zijn woord. Het getuigenis van dat woord is klaar: één God! en toch in die éénheid (van wezen), eene meervoudigheid, eene drieheid (van personen), een bestaan te gelijk als Vader en Zoon en Heilige Geest. *Laat* ONS *menschen maken naar* ONZEN *beelde*, *naar* ONZE *gelijkenis*, zegt de alleen levendige en waarachtige Schepper van hemel en aarde (Gen. I v. 26), niet met eene zoogenaamde Oostersche (inderdaad veel meer Westersche!) spreekwijze, maar overeenkomstig de hemelsche verborgenheid van Zijn eigen leven en natuur. *God* is één! maar in den hemel roepen Zijne engelen en gezaligden hem *Heilig*, *Heilig*, *Heilig* uit, en op de aarde zegent de Hoogepriester in Israël Zijn volk met een drievuldigen zegen van denzelfden driemaal heiligen Jehovah (HEERE (1)). En wat nu in dezen zegen nog, naar de bedeeling van die dagen, slechts met omtrekken afgeschaduwd werd, dat vinden wij in de Nieuw-Testamentische verkondiging in alle volheid en uitgewikkeldheid weder, waar de gemeenten gezegend worden met *de genade van onzen Heere Jesus Christus*, *en de liefde van God*, *en de gemeenschap van den Heiligen Geest* (2); waar de gemeenten den heilgroet ontfangen in den naam *van Hem*, *die is en die was en die komen zal* (den Vader!) *en van de zeven geesten die voor den troon zijn* (den Heiligen Geest!) *en van Jesus Christus* (den Zoon!) *wien de heerlijkheid is en de kracht in alle eeuwigheid* (3); waar eindelijk, om met ééne alles uitmakende uitspraak van Gods woord te besluiten, het bevel gegeven wordt *om te doopen in* DEN NAAM (4) *des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes* (5).

Wij zullen ons verder niet begeven in de herinnering van dien stroom van getuigenissen, welke de Heilige Schrift oplevert aangaande deze zalige verborgenheid, die ook waar zij niet met woorden uitgedrukt is, steeds de grondslag is, die overal ondersteld wordt, het levensbeginsel dat geheel de leer der Waarheid dooradert en bezielt. Men lette slechts op de wijze, b. v. waarop alle die werken, die alleen en uitsluitend van God gedaan worden, door de heilige Schrijvers, met allerlei verscheidenheid, rijkdom en tederheid van uitdrukking toegeschreven worden, in denzelfden hoogsten en alle schepsel uitsluitenden zin, aan God den Vader, aan Jesus Christus, aan den Heiligen Geest. Overal ademt ons uit de Apostolische en Evangelische woorden dat getuigenis aangaande den Allerhoogsten God van hemel en aarde toe: *éénheid en drieheid*, *drieheid in de éénheid*. Men vergelijke, onder velen, Hand. XX. v. 28. Rom. I. v. 4. XIV. v. 18 en 19. XV. v. 16. 1 Cor. VI. v. 19 en 20. XII. v. 4—6. Gal. IV. v. 4—6. 1 Thess. I. v. 4—6. 1 Tim. III. v. 15 en 16. en IV. v. 1. Tit. III. v. 4—6. 1 Pet. I. v. 2. 1 Joh. V. v. 6—8. Jud. v. 20 en 21. Openb. V. v. 6. enz. enz.

(1) Num. VI. v. 23–27. (2) 2 Cor. XIII. 13.
(3) Openb. I. v. 4–6.
(4) In het enkelvoudig getal, ἐις νὸ ὄνομα.
(5) Matth. XXVIII. v. 20.

Wij wenfchen hier alleenlijk nog eenige opmerkingen te laten volgen omtrent de leer der Heilige Schrift aangaande de onderfcheidenheid, perfoonlijkheid, en altijd onverdeelde Godheid eerst van den Vader, dan van den Zoon of het Woord, en eindelijk (met eenig terugzicht op het naderende Feest) van den Heiligen Geest.

Dat de Vader *God* genaamd wordt en is, fchijnt door niemand betwijfeld te worden. *Schijnt*, zeggen wij, want in der daad brengt de ontkentenis van de ware Godheid des Zoons ook die des Vaders mede. Dit is het wat Johannes fchrijft: *Deze is de Antichrist, die den Vader en den Zoon loochent; een iegelijk die den Zoon loochent, heeft ook den Vader niet.* (1) Want God draagt den naam van *Vader* niet uit hoofde van eenige betrekking tot Zijne *fchepfelen:* nergens vereenzelvigt de Heilige Schrift de denkbeelden van Vader en Schepper. God is ook niet de Vader zelfs van de genen die behouden worden, anders dan bij aanneming door en in Jefus Christus, die de eenige waarachtige Zoon is, in welken geloovende *ons de macht gegeven is, kinderen Gods genaamd te worden* (Joh. I. v. 12). God is *de Vader* alleen *van onzen Heere Jefus Christus* in dien eigenlijken en oorfpronklijken zin, die tusfchen Vader en Zoon ook bij den mensch eenheid en gelijkheid van wezen medebrengt. Daarom zegt dan ook niemand, wie hij zij, in de Schrift, God *zijnen Vader* te zijn (in het enkelvoudige getal) dan alleen de Heere Jefus; de geloovigen roepen *door Zijnen Geest* (den Geest der *aanneminge* tot kinderen) *Abba Vader!* en het groote huisgezin aller geloovigen gemeenfchappelijk en gezamenlijk zegt: ONZE *Vader!* Van eeuwigheid dan en onaffcheidelijk van Zijn zelfbeftaan, geheel onafhankelijk daarentegen van eenige betrekking tot het fchepfel, is God in zich zelven *Vader.* Dit is de kracht dier zeer gewichtige uitdrukking bij Johannes: *Jefus Christus, de Zoon des Vaders.* (2) En in de woorden van het doopbevel ware zekerlijk de benaming van *Vader* weinig met de heilige ontzachelijkheid der zaak in overeenftemming, indien dezelve (naar de flaauwe opvatting der dwaalleer) flechts eene aanduiding van God uit eene Zijne betrekkingen tot fchepfelen ware, en niet de uitdrukking van eene gantsch eigene en eeuwige beftaanwijze in de Godheid zelve; terwijl het verder niet de naam of het wezen der Godheid is, maar juist deze perfoonlijke *beftaanwijze*, die Hem (den Vader) onderfcheidt beide van den Zoon en van den Heiligen Geest. Dit perfoonlijke van God den Vader beftaat dáárin, dat alle dingen gezegd worden *uit* Hem te zijn (door den Zoon); dat Hij, als die perfoon in de Godheid, die *noch* zich in het vleesch openbaarde gelijk de Zoon, *noch* door eenig zichtbaar teeken Zijne tegenwoordigheid aangeduid heeft gelijk de Geest, daarom ook meer bijzonder *God* genaamd wordt, niet bij *uitfluiting* van den Zoon of van den Geest, maar bij *influiting*, omdat de Zoon in den Vader, de Vader in den Zoon is, de Heilige Geest in beiden (3); dat Hij, eindelijk, van eeuwigheid den Zoon genereerde, de Geest blies of ademde, de Zoon daarentegen gegenereerd *wordt*, de H. Geest van den Vader en den Zoon van eeuwigheid *uitgaat.*

Doch wat is dit: eeuwige *generatie* of *geboorte* des Zoons? Zommigen, die anders de leer der H. Drieeenheid belijden, ontkennen of maken zwarigheid te erkennen de *eeuwige geboorte.* Dat was de dwaling van Roëll in vroegere dagen, door Vitringa en de beste Godgeleerden van dien tijd en later, uit de Schrift op het voldoendfte wederlegd. Wij treden hier in de uiteenzetting dezer waarheid en harer beftrijding niet. Kort maar grondig en overtuigend is nog onlangs *de leer der Heilige Schrift aangaande de eeuwige geboorte des Zoons van den Vader* aangetoond in een gefchriftje, waartoe wij onzen lezer hier veilig verwijzen mogen (1). Alleenlijk over die grondwaarheid van geheel het Christendom, waarvan het een onzer dierbaarfte verlangens in deze Bladen is zonder ophouden belijdenis te doen: *de eeuwige en waarachtige Godheid van Jefus Christus, als de Zoon des Vaders;* over die voor het geloof zoo onvergelijkelijk dierbare waarheid zij nog kortelijk het volgende herinnerd! God de Vader, daardoor zelve dat Hij beftaat, en dus zonder eenig begin, maar van alle eeuwigheid, *drukt* zich *uit*, *fpreekt* zich *uit*, *fpiegelt* zich *af*, in alle de volkomenheid Zijner Godheid; en zie daar de generatie of voortbrenging van den Zoon, den *eeniggeboren Zoon in den fchoot des Vaders*, het Woord dat *bij God* was en *God was*, het *affchijnfel van 's Vaders heerlijkheid* (dat is Godheid), *het uitgedrukte beeld van Gods zelfftandigheid.* Alle deze uitdrukkingen der Schrift geven, ter goeder trouw en in eenvoudigheid opgevat, toch wel niet anders te kennen dan een (ondoorgrondelijk ja, maar niet min ontwijfelbaar) beftaan van den Zoon, als Zoon, *uit* en *bij* en *in* den Vader, voor dat er eenig fchepfel nog beftond, en dus geteeld in en binnen het Goddelijk Wezen zelve. Zeer juist zegt de ftraks aangehaalde fchrijver tegen de dwaling, heden zoo algemeen, die geene *geboorte* zonder *begin* denkbaar ftelt: *wij hebben aangetoond dat het denkbeeld van geboorte in den Bijbel, in deszelfs volle algemeenheid, wel eenen oorfprong maar geen tijdelijken aanvang aanduidt. Er is voor God geen tijd en dus geen begin van beftaan, maar de zelfftandigheid des Vaders kan daarom wel het beginfel zijn van die des Zoons.* In geen minder nadruklijken zin dan deze volftrekte eenswezenheid moet dan ook dat heerlijk woord van Jefus bij Johannes (XIV. v. 9 en 10) verftaan worden: *Die mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien. Ik ben in den Vader, en de Vader is in mij.*

Gelijk de Zoon van den Vader is door *geboorte*, zoo is de Heilige Geest van den Vader, en van den Zoon (2),

---

(1) 1 Joh. II. v 22. (2) 2 Joh. v. 3.

(3) De Griekfche kerkvaders noemen dit ἐμπεριχώρησις of *in beftaanheid*, daardoor te kennen gevende, dat, *dewijl God eenvoudig en enkel één is zonder eenige verfcheidenheid of zamenftelling, Wezen en Perfoon, als ook Perfoon en Perfoon geen zamenftelling maakt, en de drie Perfonen fchoon onderfcheiden, evenwel niet verfcheiden zijn.*

(1) Het is uitgegeven A°. 1833 te Leiden bij L. Herdingh en Zoon.

(2) Wij treden hier niet in het verfchil met de Griekfche kerk, die den uitgang des Geestes *van* den Vader *door* den Zoon befchrijft. Altijd toch is de Geest des Vaders en des Zoons één zelfde, de *Heilige Geest*,

door *uitgang* of *ademing* (1). Het behoort tot de voor onze eindige rede ondoorgrondelijke werkzaamheid van den levendigen God in zich zelven, dat Hij niet alleen in eenen ongeſchapen Zoon zich *uitdrukt*, maar dat Hij ook even zeer van alle de eeuwigheid Zijns beſtaans af, in alle de volheid Zijner Godheid *uitvloeit*, *zich uitſtort*, *zich zelven ademt*. De *Adem des Allerhoogſten* (2) is in de H. Schrift een en hetzelfde met *den Heiligen Geest* (3). En dat die *Goddelijke Adem* wezenlijk en waarachtig God, en geen bloote uitgeoefende kracht of vermogen, maar evenzeer als het Goddelijke *Woord* of de *Zoon*, een Perſoon in de Godheid is, blijkt overtuigend wederom *allereerst* uit de inzetting van den Doop. Wat zamenvoeging toch zoude dat zijn: *in den naam des Vaders en des Zoons*, twee (gelijk door niemand ontkend wordt onderſcheidene) *Perſonen*; en dan daar te boven, *in den naam* van eene bloote kracht of vermogen, door God uitgeoefend of van God ontfangen? Geen wonder dan ook, dat de beſtrijders van de aanbiddelijke verborgenheid der Goddelijke Perſoonlijkheid van den Heiligen Geest met geen ding meer verlegen zijn, dan met de bepaling van het geen zij zelve dan toch wel door deze benaming in de Schrift verſtaan.

Wij merkten het reeds op: al wat in eenen eigenlijken zin van zich zelven kan ſpreken, al wat in de eenvoudigheid van een historisch verhaal of van de gewone ſpraak kan zeggen: IK, is een Perſoon. En wat lezen wij nu, in de Schrift, van den H. Geest? Als Petrus tot de Heidenen gezonden wordt, *zoo zegt de Geest tot hem: Ziet drie mannen zoeken u; daarom ſtaat op, gaat af en reist met hun, niet twijfelende: want* IK *heb hen gezonden.* (Hand. X. v. 19 en 20): en als de Gemeente te Antiochië (Hand. XIII. v. 1—4) met de Leeraars en Propheten *den Heere dienden en vasteden*, ZEIDE *de Heilige Geest: zondert* MIJ *af beide Barnabas en Saulus tot het werk*, *daartoe* IK *ze geroepen hebbe.* Zoude er in deze en dergelijke uitdrukkingen eenige redelijkheid zijn, indien de H. Geest een bloote kracht of uitvloeiſel zonder een eigen en afzonderlijk perſoonlijk beſtaan was? En hoe zoude ook van eenig ander dan een zoodanigen Goddelijken *Perſoon* kunnen gezegd zijn, dat Hij een iegelijk in de Gemeenten de gaven *uitdeelt*, gelijk Hij WIL (1 Cor. XII. v. 11.)? Hoe zoude Jeſus van eene bloote kracht zonder perſoonlijkheid kunnen gezegd hebben (Joh. XIV. v. 26): *de Trooster, de Heilige Geest, welken den Vader zenden zal in mijnen Naam, die zal u alles leeren, en zal u indachtig maken alles wat ik u gezegd heb?*

Doch gelijk de Zoon van God door de aanneming eener menſchelijke natuur te gelijk en onverdeeld als God en als mensch in de H. Schrift verkondigd wordt, zoo dat Hij met geen anderen naam genoemd wordt, het zij Hij daden Zijner Godheid doet, of zich in lijden of werkzaamheid even waarachtig *mensch* betoont; zoo ook deelt de Heilige Geest Zijnen naam mede aan de van Hem afkomſtige en uitgeſtorte *gaven*. En van daar dat ook ongetwijfeld hier en daar in de Schrift heilige *gaven* verſtaan kunnen worden door dat zelfde woord, hetwelk in den eerſten, eigenlijken, en oorſpronkelijken zin den *Gever* zelven aanduidt. Doch zekerlijk is het niet blootelijk de gave, maar de gantſche Perſoon, die op geestelijke en verborgene, maar tevens wezenlijke en eigenlijke wijze gezegd wordt te *wonen* in de geloovigen (1), te *ſpreken* door hunnen mond (2), voor hun te *bidden* (3), enz.

Treffend intusſchen is de overeenkomst tusſchen de perſoonlijke beſtaanswijze van de H. Geest in en binnen het Goddelijk wezen, en Zijne werking naar buiten op en in het ſchepſel. Gelijk de H. Geest van den Vader *uitgaat* (eigenlijk *uitvloeit* (4)) door eene Goddelijke *zelfademing*; zoo zijn ook Zijne werkingen uitſtortend, uitvloeiend, uitſtroomend, uitademend. Daar van daan dat zij ook ſteeds in de Schrift onder de gelijkenis van vloeiſtoffen worden uitgedrukt, of beloofd; *ſtroomen des levendigen waters*, *wind* en *vuur*, *zalving* en *olie* (5). Zelfs kenmerkt zich veelal de perſoonlijke tegenwoordigheid van den Heiligen Geest door de verſchijning van dergelijke elementen, gelijk op den Pinkſterdag (Hand. II. v. 2 en 3) *door een geluid als van een geweldigen gedrevenen wind*, *verdeelde tongen als van vuur*, enz. waardoor aangeduid wordt alles wat louterend, zalvend, reinigend, lavend, verkwikkend is. Want in de huishouding der liefde en der genade van een Drieëenigen God, is het meer bepaaldelijk de *Vader*, aan wien de Schrift onze kinderlijke kastijding zoo wel als verzorging toeſchrijft; de *Zoon*, die het werk der verzoening volbracht hebbende, nu als die Eerstgeboren onder vele broeders ons tot de gemeenſchap roept beide van Zijn lijden en van Zijne heerlijkheid; terwijl *de Geest*, meer bijzonder *dat* werk Gods uitoefent, hetwelk in Zijn woord door *moederlijke* tederheid en koestering te kennen wordt gegeven (6).

En wat zullen wij dan nu met toepasſing op de Pinkſterdagen, van deze heilige verborgenheid zeggen? Hooren wij het getuigenis des Heilands van de liefde des Vaders, en van de gave des Heiligen Geestes (Luc. XI. v. 11—13)! *Wat vader onder u, dien de zoon om brood bidt zal hem een ſteen geven? of ook om eenen visch zal hem voor eenen visch een ſlang geven? Indien dan gij die boos zijt, weet uwe kinderen goede gaven te geven, hoe veel te meer zal de hemelſche Vader den Heiligen Geest geven den genen die Hem bidden?*

(1) De gewone uitdrukking is *blazing* (*ſpiratio*), die van *ademing* geeft beter, naar ons gevoel, de werkzaamheid van het *levendige Wezen* te kennen. Het Gr. woord *πνέω*, waarvan *πνεῦμα*, laat beide uitdrukkingen gelijkelijk toe. Eigenaartig zegt Anſelmus: *Toen Jeſus op de discipelen blies en zeide, Ontfangt den H. Geest! zoo is het als of Hij zeide: gelijk deze adem, door welken ik den Heiligen Geest ſchenke, van mijnen mond en binnenſte des lichaams uitgaat, zoo weet dat de H. Geest van mijn perſoon, dat is, van het binnenſte mijner Godheid uitgaat.*

(2) Job. IV. v. 9.

(3) De *Heilige* Geest is de Geest *van God*, want *Heilig* of *Goddelijk*, dat is *Gode-eigen*, is in de Schrift voor het meeste eensbeteekenend.

(1) Rom. VIII. v. 9 en 11. 1. Cor. VI. v. 19, 20, enz.

(2) Hand. I. v. 16. XXVIII. v. 25. Heb. III. v. 7. X. v. 15. enz.

(3) Rom. VIII. v. 26.

(4) Joh. XIV. v. 26 Gr. *Ἐκπορεύεται*, nergens *Ἐξέρχεται*.

(5) Joh. VII. v. 38 en 39. Tit. III. v. 5 en 6. Ezech. XXXVII. v. 9. Jeſ. LXI. v. 1. Jeſ. IV. v. 4. 1 Joh. II. v. 20 en 27.

(6) Jeſ. XLIX. v. 15. Ruth II. v. 13. In verband met het opgemerkte ſtaat ook die zoo tedere vermaning Eph. IV. v. 30.

HET LICHT IN DE DUISTERNIS SCHIJNENDE.

Hem, wien door genade de oogen zijn opengegaan voor zijn eigen toeſtand van nature, en voor de ontfermingen Gods; hem vertoont zich de menschheid en de geheele aarde als in duisternis liggende, ſedert het uur der eerſte overtreding verzonken en verzwolgen in nacht en ellende, overal waar de heerlijkheid Gods niet ſtraalt (1). En in deze ééne waarheid zoo uitdrukkelijk door den Apostoliſchen Evangelist betuigd: *In het Woord was het leven en het leven was het licht der menſchen, en het licht ſchijnt in de duisternisſe, en de duisternis heeft hetzelve niet begrepen*, in deze waarheid ligt de ganſche genadeleer opgeſloten. Want gelijk in de duisternis op dit ons benedenrond geene voorbereidende werkzaamheid of vermogen ter verlichting is, even zoo is het met de menſchelijke ziel, ja met geheel het menschdom, met betrekking tot het licht der genade gelegen. De aarde des nachts in donkere ſchaduwen gezonken, brengt zelve niets toe tot hare beſtraling door de glanſen des daags. Eigenmachtig ſtort de zon dien vloed van licht over ons uit, die de wereld verkwikt en verwarmt, en in dat licht is zij zoo onafhankelijk van alles buiten haar, dat de Heere juist hierin den morrenden Job zijne onwetendheid en zijn onvermogen leert kennen door de vraag: *Hebt gij van uwe dagen den morgenſtond geboden? hebt gij den dageraad zijne plaatſe gewezen, opdat hij de einden der aarde vatten zoude, en de godloozen uit haar uitgeſchud zouden worden; dat zij veranderd zoude worden gelijk zegelleem, en zij gesteld worde als een kleed; en dat van de godloozen hun licht geweerd worde, en de hooge arm worde gebroken?*

Dus was het ook geſteld met den toeſtand der wereld bij de komste des Heeren in het vleesch; dus was het meerendeels gelegen met *de zijnen* (Israël) (2); dus is het in iedere ziel, in haren natuurlijken ſtaat, door en ſedert hare natuurlijke geboorte, geſteld. Duisternis is zij, en dichte nacht; en de ſtemme komt tot haar: *Ontwaakt gij die ſlaapt en ſtaat op uit den dooden en Christus zal over u lichten;* ja, de ſtem der almacht die uit den grafkuil oproept geeft levenskracht om dien te verlaten, gelijk zij den geſtorven Lazarus wekte ten leven, en (dus ſtaat er) *de geſtorvene kwam uit.* »Ziedaar de werking der genade” (gaarne zeggen wij dit den zoo treffend in onze taal vertolkten Racine na):

> Ziedaar de werking der genade: oneindig zacht
> En heilig is voor ons haar weldoende oppermacht.
> Het ſchepſel volgt den wil des Scheppers: en het denken
> Heeft Hij die 't leven gaf bij 't leven willen schenken.
> Vergeefs betwist men Hem een hart dat Hem behoort.
> Hij brengt er zoo gedachte als neigingen in voort.
> Hij wil, en in den mensch volbrengt Hij zijn behagen.
> Hij geeft, om naderhand 't gegeven weêr te vragen.
> Ja 't is Zijn Heil'ge Geest die 't al in ons verricht,
> Bewerker van het goed, en Schepper van het licht.

Dus was het (dit nog geeft men gaarne toe) ten tijde van 's Heilands verſchijning op aarde. Doch is het nog zoo? Nog zoo, in christelijke landen? In landen, waar het Evangelie gepredikt wordt? waar de opvoeding meerendeels godsdienſtig is? Waar men in dagelijkſche gelegenheden komt om de leer der zaligheid te hooren? En het antwoord zij even volmondig als algemeen: ja, gewis! Er is geen toeſtand ook der christenlanden, ook der christelijke kerk, te vinden, die niet desgelijks bij 's Heilands verſchijning gevonden werd. Er was toen één volk, éénе kerk, waar de leer der waarheid oorſpronklijk aan was gegeven; er waren Timotheusſen die van kinds af de heilige ſchriften hadden geweten, ja van ouder tot ouder en als van den moederſchoot aan, zoowel als ruwe zondaars, die Johannes adderengebroedſels, en Christus ſteenen noemden; er waren Nathanaëls, Israëlieten zonder bedrog, zoowel als verbasterde Romeinen, en door den wellust ontaarde Grieken. En toch was Christus-alleen *het waarachtige Licht hetwelk verlicht een iegelijk mensch.* Onder welke der verſcheiden destijds beſtaande klasſen van zinsgeſteldheid men zich moge rekenen te behooren; daar waar de *zon der gerechtigheid*, onder wier vleugelen alleen genezing is, niet heerſchappij voert, daar heeft nog het licht niet in de duisternis geſchenen. Dat zich dan elke ziel in den toeſtand verplaatſe waarin een of meerdere menſchen in den tijd van 's Heeren menschwording zich bevonden, en zich vrage of zij door het opgaan van die zon, door de geboorte uit God, door den doop niet alleen met water, maar ook met den Heiligen Geest, uit den ſtaat der natuurlijke duisternis tot dien van het licht der genade is overgegaan, gelijk zij die destijds tot den Heere Jezus Christus werden bekeerd, alzoo *een nieuw ſchepſel* werden! dat men niet langer de prediking: *bekeert u en gelooft, want het koningrijk der hemelen is nabij gekomen*, als op eenen afſtand van achttien eeuwen van zich verwijdere! want de natuurlijke toeſtand van al wie onder den invloed van meerder of minder godsdienſtige zeden geboren wordt, even als die der volken vóór Christus, hetzij met de belijdenis der geloofswaarheid begaafd als de Joden, hetzij in het godsdienſtige geheel en al verwaarloosd als de heidenen, is en blijft een toeſtand van duisternis tot dat de Morgenſter opga in onze harten, tot dat de Zon ſchijne in onze duisternis. Dan alleen vindt men in de ſchrift niet meer blootelijk hetgeen geſproken werd tot Joden, tot Romeinen, Efeziërs of Galaten, maar tot de XIX^de^ Eeuw, tot Europa, tot Nederland, tot onze kerk, tot ieder onzer. Elke ſchriftverklaring dus die de aandacht uitſluitend bepaalt tot de omſtandigheden en menſchen van dien tijd, of ſlechts zeer verwijderde gevolgtrekkingen en toepasſingen op ons maakt, verſtompt de kracht van het woord. Elke prediking daarentegen, die ons als onder de ſtem en toeſpraak der Evangelisten en Apostelen verplaatst, leidt ons tot Christus, het Licht en het Leven voor alle in duisternis en doodſchaduw gezetenen, dat is voor alle menſchen, zooverre zij nog niet zijn geboren uit water en geest. De natuurlijke ſtaat van alle menſchen, in alle eeuwen en onder alle bedeelingen is volſtrekt dezelfde — duisternis; en CHRISTUS is gisteren en heden en tot in eeuwigheid dezelfde — *het waarachtige Licht.*

(1) Rom. III. v. 9—19.
(2) Joann. I. v. 5.

OVER DE ZEDELEER ALS BEGINSEL BESCHOUWD.

In vroegere tijden, bij voorbeeld in die gedurende- en kort na de Kerkhervorming, werd veel over de waarheden des geloofs getwist. In onze eeuw van onverſchilligheid beſchouwt men dien twist meest enkel van deszelfs donkere zijde, als was de godsdienst destijds grootendeels eene zake des ſpitsvondigen verſtands of meer die van nijd en wrevel geweest, dan van gemoed en gezindheden. Waar is het zeker, dat het geloof niet welig kiemt in eenen bodem, omgewroet door tweedracht en hartstochten; maar het is niet minder gewis, dat er toch geloof moet aanwezig zijn, zal de godsdienſtigheid niet geheel bodemloos daar ſtaan; en de erkentenis hiervan was het voorrecht dier tijden. In de onze meent men dat het geloof vrij onverſchillig is, en dat het vooral op openbare en bijzondere zedelijkheid aankomt; en zoo vordert men vruchten zonder een boom die ze draagt; de warmte en den gloed der zon, zonder haar licht en hare ſtralen; den ſtroom zonder deszelfs bron, het leven zonder den geest. Men heeft den ſtam (het geloof) afgehouwen, maar begeert de takken (de zeden!) te behouden; en ziedaar het ſtelſel dat ook de Staatkunde, waaruit men een ſtellig geloof verbannen heeft, beheerscht. Het geloof, meent men, leidt tot eindelooze twistvoeringen; dat mag onverſchillig gehouden, en zooveel mogelijk in het binnenſte verborgen worden; eene algemeene zedeleer, eene openbare zedelijkheid, onafhankelijk van leerſtukken of godsdienstſtelſels, moet de ziel en het levensbeginſel van Staten en Volken uitmaken. Zoo heeft immers de *Maatſchappij tot Nut van 't Algemeen*, welke men ons zeer ten kwade geduid heeft, uit dien hoofde ſterk te hebben afgekeurd, dit beginſel, hetwelk geheel dat van den geest der eeuw is, uitſluitend op den voorgrond geſteld, en tot haar hoofddoel aangenomen. Zoo vindt men in de meest gelezen geſchriften van den dag vrij ondubbelzinnig de ſtelling verdedigd, dat men uit den Bijbel eigenlijk niet veel anders behoeft, dan: *Hebt God lief boven alles en den naaste als u zelven!* even als ſtond dit voorſchrift op zich zelve en zonder het naauwſte verband tot den weg des geloofs, tot de kennis der leerſtukken van ellende, van verlosſing en dankbaarheid, in welke geheel het Christen- geloof beſtaat.

Eene zedeleer zonder geloof, of onverſchillig uit welk geloof, te onderſtellen of als beginſel aan te nemen, is dus een werk van beginſelloosheid; en daarbij het gezag van Christus als den Zedeleeraar dien men voorgeeft te willen volgen, in te roepen, is eene miskenning van het doel Zijner menschwording, eene verloochening van Zijne leer zelve, welke zegt: *die in den Zoon gelooft wordt niet veroordeeld, maar die niet gelooft is alreede veroordeeld, dewijl hij niet heeft geloofd in den name des eeniggeboren Zoons Gods.*

Doch er is meer. Dit beginſel (indien men het nog een beginſel noemen mag) ondermijnt het beſtaan der Reformatie door het omver ſtooten van hare hoofdleer, daar hetzelve geluk en zaligheid door de werken, in plaats van behoudenis door het geloove onderſtelt; en van daar ook dat hedendaags de meeste Regeringen de Roomſche kerk krachtdadig in de hand werken.

Meer en meer zal de voortgang der tijden leeren wat er zelfs van zeden en zedeleer wordt, wanneer men het geloof, waaruit alleen een Godebehagelijke wandel kan voortkomen, onverſchillig acht. De gevolgen kunnen niet dan allerverderfelijkst zijn. In den beginne, toen de zeden, en derzelver zuiverder leere nog als naklank van het verflaauwende geloof beſtond, waren deze gevolgen min voelbaar, doch het tijdpunt is daar, waarin met het geloof ook de zeden wegvallen, en wee dan het volk, waar de Heere uit dezen dood geen nieuw leven des geloofs opwekt! want onvermijdbaar is deszelfs uiterſte ondergang.

Door en in welke vormen, vraagt men, moet dan het geloof weder tot deszelfs heerſchappij geraken? In welke vormen den Staat, thans op die algemeene vrijheid en gelijkheid van gevoelens en meeningen gevestigd, weder aan deszelfs hoog gebied onderwerpen? Deze vraag te beantwoorden is niet alleen moeielijk, maar zou vermetel wezen. Door getuigenis en verkondiging moet eerst weder dat geloof zelf meer en meer ingang vinden, alvorens men den vorm van deszelfs invloed en beſtuur over den ſtaat der volken kan bepalen en regelen. Maar zooveel worde bij voorraad erkend en ſta algemeen vast, dat de zedeleer, in zich zelve, en als beginſel beſchouwd, nimmer dat beſtuur, dien invloed tot heil van Staten en volken, zonder of buiten haren wortel, het geloof, hebben zal of kan.

Kan voorts deze herſtelling des geloofs in deszelfs oorſpronkelijke plaats en rechten, als beheerſchende den wandel en handel des menſchen, niet ſtand grijpen zonder wrijving en worſteling, men meene niet dat die wrijving en worſteling, beide teekenen van leven en beweging, den Staat, vroeger in de rust der algemeene niemand ſterk aangrijpende zedeleer gedompeld, in zich zelve nadeelig of gevaarlijk zouden zijn; veel minder dat zij den vijand van buiten, Ongeloof of Bijgeloof, zouden in de hand werken. De dief die komt om ons de kostelijkſte bezitting, het dierbaarſte erfgoed te ontrooven, heeft veel liever dat de huisgenooten ſlapen, dan dat zij over de waarde dier ſchatten, over derzelver aard en gebruik levendig redetwisten. Het moge zoo zijn dat het aangenamer voor de eerſten is om rustig neder te liggen; maar niemand noeme die rust, altoos verderfelijk, licht doodelijk, eene gewenschte rust. Door het gemis der dierbaarſte ſchatten wordt zij veel te duur gekocht.

Nog eens. De algemeene of, wil men, de Christelijke zedeleer beſtaat niet als beginſel, en kan als zoodanig niet werken. Zij is in hetgeen zij wezenlijks heeft eene *vrucht*, maar eene vrucht die haar levensſap en kracht van uit de takken moet ontvangen; en deze moeten uitſpruiten aan den ſtam; de vruchtdragende ranken van den wijnſtok. De vruchten zijn de werken, de takken de geloovigen, de wijnſtok is CHRISTUS. *Ik ben de ware wijnſtok* (dus ſprak Hij) *en mijn Vader is de Landman: alle ranke die in mij geen vrucht draagt die neemt Hij weg. Ge-*

lijkerwijs de rank geen vrucht kan dragen van haar zelve, zoo zij niet in den wijnſtok blijft, alzoo ook gij niet, zoo gij in mij niet blijft. Ik ben de wijnſtok, en gij de ranken. Die in mij blijft en ik in hem, die draagt veel vrucht, want zonder mij kunt gij niets doen.

Dit geldt ook omtrent volken: zonder Christus en het geloof in Hem kunnen zij niets doen dat goed is. Daarom legden onze Vaderen een bepaald en ſtellig ſchriftuurlijk geloof en belijdenis ten grondſlag van den Nederlandſchen Staat, en zonder dit kon dezelve niet bloeien. Erkennen wij dus en houden wij vast: zonder Christus geen Christendom! zonder geloof geene zeden, en zonder dit een en ander wordt de aarde een wingewest der helle!

PLECHTIG GEBED,

BIJ HET AANVANGEN DER ALGEMEENE SYNODE IN 1618 TE DORDRECHT GEHOUDEN DOOR DEN PRESIDENT BOGERMAN.

Het is ons belangrijk voorgekomen dit gebed, zeker voor den Nederlandſchen Christen niet het minst gewichtige gedeelte van den grooten en zegenrijken arbeid aan het vervaardigen der Nederlandſche bijbelvertaling beſteed, immers voor zoo ver het ons uit de mededeeling van Prof. Heringa in het *Kerkelijk Archief* bekend is, (een gebed zoo vol van zalving en kracht, en waarop de onvergelijkelijke genadebetooning op deze voortreffelijke vertolking, van Gods wege nu zoolang reeds geopenbaard, het kennelijk antwoord, het goddelijk AMEN bevatten,) alhier uit het Latijn, in het welk het genoemd *Archief* uitkomt, vertaald te plaatſen (1). Voorzeker verdient het de algemeenſte bekendheid, bij onze misſchien nog niet geheel van den weg en de leiding van dat oude Vaderland afgevallene natie. Het begint met eene ootmoedige dankzegging aan God voor de grondvesting, bewaring en herſtelling der kerk, zoo in andere landen als bijzonder in Nederland. Hierop volgt eene belijdenis van ſchuld uit hoofde van ondankbaarheid, onopmerkzaamheid, ongehoorzaamheid, ontheiliging van des Heeren naam en dienst, tot ergernis in en buiten de gemeente; en eene erkentenis, zoo van Gods rechtvaardig toornen hierover, blijkbaar in de toelating van twisten, wanorden en beroeringen, die kerk en ſtaat op den rand des verderfs hebben gebracht, als van zijne barmhartigheid en trouwe, betoond in de wonderbare redding des Vaderlands en der Vaderlandſche gemeenten, ten gevolge waarvan ook thans deze vergadering zamengekomen was. Terwijl dan hiervoor God gedankt wordt, betuigt men tevens hoe zeer men gevoelt het gewichtige en hachelijke van den aan te vangen arbeid, en de dringende behoefte aan Goddelijke hulp. »Geef Heere! (dus eindigt dit merkwaardige gebed) geef dat wij ſteeds met een gemoed, in uwe vreeze bedaard en kalm, tot deze onze bijeenkomſten vergaderen, en in die zelfde gezindheden ter nederzitten en opſtaan. Vervul ons van de oprechtheid der duiven en de voorzichtigheid der ſlangen; leer ons die beide betrachten door uwen goeden Geest!

»En alzoo Gij deze doorluchtige en vermaarde vergadering gelijk eenen kandelaar op eene hooge en verhevene plaatſe uwes huizes hebt geſteld, waarop aller gezicht, aller oog en aandacht gevestigd is, bewaar ons, o Heere, van alle ergernis, heilig ons vooral op dezen tijd om Uwes Naams wil, opdat gedurende deze geheele werkzaamheid, deze Synode en derzelver bijzondere leden, in heiligheid, gerechtigheid, heiligen en goeden wandel en werken uw volk voorlichten, opdat, terwijl wij arbeiden om het geloof en de leere te onderzoeken en te hervormen, wij dit met een ernſtig en heilig verlangen, aan allen die billijk oordeelen, ten duidelijkſte mogen blijken gedaan te hebben. Geef dat wij allen uit den wortel eens oprechten en reinen geloofs U, des Evangeliums, en onzer roeping waardige vruchten mogen voortbrengen, en ons onderling door een heilig voorbeeld ſtichten; niemand ergeren, niemand beleedigen, opdat hierdoor alleen reeds alle Uwe heiligen opgewekt en aangevuurd worden tot gedurig gebed voor ons, en, door hetzelve Uwe rijkſte zegeningen over ons in te roepen, welke over Uwe kerk, en van daar als uit eene fontein over de geheele aarde mogen verſpreid worden. Wil den Satan, dien wij niet kunnen of mogen twijfelen dat op alle wijzen zal trachten deze vergaderingen leed te doen, die aandachtig op alle zelfs de kleinſte misſtappen, de geringſte aanleidingen zal letten, en loeren om door de onmerkbare opening binnen te ſluipen, en zaden te werpen van verdeeldheid, van kwaadwilligheid, van tweedracht en twist, om eerst bij U aan te kunnen klagen, voorts aan de beſpotting van booze en vijandige menſchen bloot te geven, en aan de ergernis en klachten der zwakken voor te werpen, om alzoo onze handeling van eerwaardij en vruchtbaarheid te berooven; wil dien Booze, o almachtige en allerverhevenſte God! bedwingen en kluisteren, en ons vrij bewaren van zijne kwade listen. Gedoog niet dat hij ons in zijne ſtrikken belage en vange, of op eenigerlei wijze dit heilige werk belemmere, vertrage of ſtore. Verleen ons, o Heer! dat die helſche wolf en vos te ſchande worde, bezwijke, vertreden, vernield worde, waar hij enkel zegenpralen op uwe kudde, en alzoo op U-zelf en Uwen Zoon hoopte te behalen!

»Verheug ons, o Heere! en verſterk in ons het werk uwer handen! Geef ons hier een heilig zaaien, een voorſpoedigen oogst, eene overvloedige inzameling na den arbeid. Wat zwak is, en der rookende vlaschwieke gelijk, kweek dat genadig op, verſterk, en vermeerder dat. Breng de ſchapen die van uwe weiden afdwalen tot uwe kudde terug, o Herder Israëls! Verteeder, overtuig, verbeter, bekeer de verkeerden, de wederhoorigen, de hardnekkigen, en betoom of bedwing hen. Wat verſcheurd is, hereenig dat in U en Uwen Zoon door Uwen Heiligen Geest! Wat beſchadigd is, heel! wat verſtorven is, verlevendig dat! Neem de verdeeldheden weg, en geef ons, uwen Volke, één hart en ééne ziele, tot een zalige voorſmaak van die zalige gemeenſchap die U met de zalige Engelen voor Uwen troon zal verheerlijken in den hemel.

»Wil ons ook, o allergoedertierenſte Vader! gedurende den ganſchen tijd dezer Synode, allen van alle kwaad

(1) Verg. ons Eerste Deel, N°. 10. bl. 8. *De Staten-Vertaling.*

bewaren, den vrede dezer plaatſe waar wij ons bevinden bevorderen, en ons allen en een iegelijk onder Uw geleide en de beſchutting Uwer heilige Engelen nemen, en zoodanige krachten des lichaams ſchenken, dat wij onverdroten elk zijnen last moge kunnen dragen en volvoeren.

»Geef ons eindelijk dat gelijk wij den aanvang dezer Synode van U en in U hebben mogen betrachten, alzoo ook de voortzetting en voleindiging in en met U moge worden gedaan, opdat het aan de zielen van al uwe geloovigen moge klaar worden, dat wij alles heiliglijk en naauwgezettelijk behandeld hebben, en alleen de verheerlijking Uws luistervollen Naams, de bewaring der onbeſmette Godsdienst en de gansch gewenschte vrede en rustige welſtand Uwer Kerke ons ter harte gegaan en onze zorge geweest is, opdat wij allen, na de gelukkige voleindiging van dezen arbeid met Uwe toeſtemming en zegening welvarend en behouden ten onzent wederkeeren mogen, een kalm en gemoedigd geweten het overige gedeelte onzes levens en in den dood zelfs bezitten, en eens in den ontzachelijken dag des oordeels als goede en getrouwe dienstknechten van U erkend en gekroond worden!"

HET BEGINSEL VAN DEN OPSTAND TEGEN SPANJE.

Het werd vóór twee Eeuwen reeds door onze vroomſte en zuiverſte Gereformeerden verdedigd en vastgehouden, dat de opſtand onzer vaderen tegen Spanje het gevolg is geweest van hunnen afval van Rome, en deze gegrond was op hunne verkleefdheid aan het zuiver Evangelie en de leer der rechtvaardiging door het geloof; en geenszins op de geſchondene privilegiën, vroeger aan deze landen verleend. Wel te recht zegt Trigland daaromtrent het volgende:

»Men ſach in het eerſte ſoo ſeer niet op die Hoogheden. 't Hert en was ſoo hooch niet; d' Armoede en d' Ellende, ontſtaan uit de Tyrannye van de vijanden, ſpecialijk om der Religie gheplecht, ende bij gevolch uit haat van de vrijheden, maeckte het hart wel ſoo weeck, dat men meer dacht om de hoogheydt ende om de gunſte Godts, als om zijn eigen Hoogheden. Men dede in die kleine gelegentheydt, op Godts hulpe ende ſeghen vertrouwende, zijn best om die Tyrannye te verdrijven, zoo van de lichamen als van de conſciëntiën derghenen, die de ware Religie, oock onder het kruys ende die zware vervolginghen hadden aenghenomen."

De waarheid van deze voorſtelling blijkt uit den geheelen loop der zaken destijds. Immers de Koning van Spanje had in denzelfden Grafelijken huldigingseed, in welken hij de privilegiën, vrijheden en gerechtigheden dezer landen bezworen had, ook en vooral, ja eerst en bovenal, de handhaving der »heilige kerk" (het Catholicismus) gezworen, en heeft eigenlijk meest om dat gedeelte van zijnen eed, hetwelk zoo wel met zijnen eigen bijgeloovigen godsdiensthaat overeen kwam, de voorrechten en vrijheden dezer Landen geſchonden. Van daar ook dat van wege den Koning nog vier jaar voor de afzwering verklaard werd (gelijk men bij Hooft leest): »Iets in te ruimen, dat teeghens 't Roomſche geloof ſtreed, des was zijn Majesteit van geenen zinne; nochte zoo veel als den minſten letter daar af te wijken: *gelijk dan yeder wist, hoe zij 't handthaaven van 't zelfſte, t' haarder huldinge, gezwooren had.*" — Het beginſel van den ſtrijd was dus het gezuiverd geloof, de eisch om in dat geloof verdragen te worden; de vrucht, dat het oude geloof, of liever bijgeloof, afgebroken, verbannen, en de Hervorming tot eene gevestigde en heerſchende kerk werd. 't Is dan ten onrechte dat men de invoering der Hervorming hier te lande als eene wederrechtelijke en geweldddadige beſtorming der kerk van Rome ſchildert. Deze beſchuldiging vervalt bij den zegen dien God aan de wapenen van Nederland tegen het bloeddorſtige Spanje zoo kennelijk ſchonk, en welke na tachtig jaren de kroon opzette aan eenen ſtrijd, welks beginſel geweest was de prediking: *Uit genade zijt gij zalig geworden, door het geloof, en dat niet uit u! het is Gods gave; niet uit de werken, opdat niemand roeme!*

EEN PAUS OVER HET PAUSDOM.

Een Paus, neen, een Godzalige Bisſchop van Rome, omſtreeks het begin der zevende eeuw, beſchrijft met de volgende woorden de aanmatiging van al wie zich in de kerk van Christus op aarde den titel van *Algemeenen Bisſchop* mocht eigenen: »Als de Antichrist komen en »zich God noemen zal (2 Theſſ. II. v. 4), zoo moge deze »aanmatiging ijdel ſchijnen, zij is des niet minder ver»derflijk. Letten wij alleen op het woord, het zijn maar »twee lettergrepen; maar letten wij op het gewicht der »ongerechtigheid, het is het verderf zelve. Nu, ik zegge »met verzekerdheid, dat een iegelijk (*quisquis*), die zich »algemeenen Priester noemt of begeert te laten noemen, »in zijnen hoogmoed een voorlooper is van den Anti»christ, omdat hij in zijne trotschheid zich boven de »overigen verheft (1)." »En elders: Indien één de alge»meene Bisſchop genaamd wordt, zoo valt dan ook de »gantſche kerk, als die ééne valt. Verre zij deze dwaas»heid, verre zij zulk eene ijdelheid van mijne ooren! »Ik vertrouw op den Almachtige die gezegd heeft, en »hetgeen Hij belooft ook ten uitvoer zal brengen: *Een »iegelijk die zich zelven verhoogt, zal vernederd worden.* — »Verre zij van de harten der Christenen deze naam van »godslastering, met welken de eer van allen wordt weg»genomen, door den eenen die zich denzelven aanmatigt." En op dat niemand meene, dat de vroome Bisſchop dit getuigenis alleen tegen den Conſtantinopelſchen Patriarch, die zich op dat tijdſtip dus dorst noemen, bedoelde, hij laat er terſtond op volgen, dat nimmer een Bisſchap van Rome (tot hier toe) had toegelaten, dat zulk een naam hem gegeven wierde. Cap. LXXVI. (Lib. IV. Ep. 32.) Men vergelijke de menigvuldige Brieven van dezen voortreffelijken man over datzelfde onderwijs. Lib. IV. et VI.

(1) Gregorius I. Cap. CXCIV. (Lib. VI. Epist. 30).

te AMSTERDAM, bij G. van PEURSEM, in de nieuwe spiegelstraat bij de kerkstraat.